

Het effect van de Limburgse studielening: ex-leners bevestigd

Riet-Bensy Bertels

Inleiding

Het onderzoek is uitgevoerd op het Contactpunt Limburgse Studieleningen, in het kader van het Flankerend Onderwijsbeleid binnen het provinciebestuur van Limburg. Hierbij worden jongeren en volwassenen in economisch kwetsbare thuissituaties aangemoedigd om toch te gaan verder studeren of om te blijven verder studeren in HBO5 of Hoger Onderwijs Bachelor of Master door het aangaan van een renteloze studielening.

Het uitgangspunt van de provincie is dan ook: **“het verstrekken van een renteloze studielening aan economisch kwetsbare studenten die in Limburg studeren of die in Limburg wonen en buiten Limburg studeren.”**

Het waarom van het onderzoek

De aangekondigde afslanking binnen het provinciebestuur vertaalt zich in de hamvraag of het Contactpunt nog verder operationeel kan en mag blijven werken.

En als het Contactpunt nog verder mag werken: met welke investeerders en met welke (personeels-)ondersteuning?

Voor borgstelling naar de toekomst, moet het Contactpunt het gesprek gaan voeren met Vlaanderen over die borgstelling. Daarnaast moet het Contactpunt ook onderhandelen met enkele investeerders voor het aantrekken van nieuwe kapitaalinjecties en bijkomende (personeels-)ondersteuning.

Het Contactpunt moet daarom valabele argumenten kunnen aanbrengen bruikbaar:

- op verschillende bestuursniveaus (zowel Vlaams, als provinciaal, als lokaal);
- bij het aantrekken van investeerders voor een kapitaalinjectie en voor bijkomende ondersteuning.

Het Contactpunt kan enkel aantonen dat de renteloze studieleningen in Limburg een meerwaarde betekenen voor de Limburgse studenten, als die meerwaarde ook zichtbaar wordt in harde cijfers.

Want meten is weten.

Momenteel kan het Contactpunt haar meerwaarde echter niet bewijzen, want deze meerwaarde is nooit uitgedrukt in cijfergegevens, want nooit gemeten.

Is er dus een meerwaarde-creatie door het aangaan van een renteloze studielening?

Anders geformuleerd: **“heeft een economisch kwetsbare student een renteloze studielening nodig om zijn studies te kunnen aanvatten, verder te zetten of af te ronden?”**

Onderzoeksdoel

Vanuit de vraag naar de meerwaarde van een renteloze studielening komen we tot ons eigenlijk onderzoeksdoel:

“het Contactpunt Limburgse Studieleningen wilt meten wat het effect is van een renteloze studielening op de studievoortgang van ex-leners tussen september 2007 en juni 2014.”

We vinden in de literatuur en in onderzoeken over kwetsbaarheid in het onderwijs echter géén eenduidige terminologie of definitie aansluitend op het uitgangspunt van de “economisch kwetsbare student”.

Hierdoor opteren we voor een eigen definitie:

Onder “de kwetsbare student” verstaan wij in dit artikel:

“de student bij wie de studievoortgang dreigt te stagneren doordat de draaglast van deze student op één of meerdere terreinen de draagkracht overstijgt.”

Laten we echter met het appèl van Lévinas en de presentie van Baert (Vanderdeelen & Van Der Donckt, 2013) in het achterhoofd, “de kwetsbare student” bovenal blijven zien als:

“een unieke en individuele persoon die tijdens zijn studies op één of meer terreinen met moeilijkheden te maken krijgt en die op ons in ons beroepsleven een onvoorwaardelijk appèl doet.”

Indicatoren vanuit theorie en onderzoek

In het onderzoek betrekken we indicatoren voor studiesucces en studievertraging vanuit:

- 1) de theoretische achtergronden van kansarmoede en kwetsbaarheid;
- 2) het gelijke kansenbeleid in het (hoger) onderwijs;
- 3) verschillende studies over slaagkansen in het hoger onderwijs en tewerkstelling.

We geven hier de opsomming van deze indicatoren weer:

1. *Armoederoos Duncan & Brooks-Gunn (1997)*

- o gezin
- o arbeid en tewerkstelling
- o maatschappelijke participatie
- o inkomen en schulden
- o onderwijs
- o justitie
- o welzijn
- o gezondheid
- o huisvesting
- o cultuur en afkomst

2. *GOK in onderwijs (Van Petegem, 2005)*

- o geslacht
- o niet-Vlaamse afkomst
- o thuistaal NT2
- o inkomen en studiebeurs
- o kortgeschoolden

3. *Rombaut (2006) & Centrum Sociaal Beleid*

- o geslacht
- o nationaliteit
- o S.O. diploma
- o inkomen en studiebeurs
- o vooropleiding vader

We gebruiken deze indicatoren als basis voor onze vraagstelling in ons onderzoek. Deze indicatoren zijn ook de leidraad voor de vergelijking met andere studies en onderzoeken.

MethodeHet gekozen onderzoek

Vanuit het Contactpunt kiezen we voor een meerwaarde-onderzoek (= een evaluerend effect-onderzoek) waarbij we de ex-leners zelf gaan bevragen op het effect van de studielening op de studievoortgang.

De gekozen doelgroep

We kiezen als doelgroep voor de bevraging voor de groep van 91 ex-leners, omdat deze doelgroep geen leningsrelatie meer heeft met het Contactpunt. M.a.w. deze groep van personen is bezig met de terugbetaling van eerder aangegane leningen, en kan dus niet meer voor een nieuwe lening komen aankloppen bij het Contactpunt. Wij mikken hierbij op een minimumrespons van 33%.

De sloop voor dit onderzoek leggen we dus vast op 91 ex-leners met studies in Limburg in de periode tussen september 2007 en juni 2014.

Deze groep van personen is ook "einde studie", waardoor we ook kunnen bevragen op:

- mate van studievoortgang
- wel of geen diploma
- wel of geen werk
- invloed werk op plaats van wonen

We gaan deze groep van 91 ex-leners bevragen via e-mail, waarbij we duidelijk aangeven dat deze bevraging voor het Contactpunt als uitgangspunt wordt gebruikt voor verdere dienstverlening.

Van de meeste ex-leners is een e-mail adres in ons bezit.

De hoofdvraag en de deelvragen

We vertrekken vanuit volgende hoofdvraag om ons onderzoeksdoel te kunnen bereiken:

"welk effect heeft het krijgen van een renteloze studielening op de studievoortgang van student-leners met studies in Limburg in de periode tussen september 2007 en juni 2014? (nu ex-leners)"

We splitsen deze hoofdvraag op in volgende deelvragen:

1. **Wat is het profiel van de ex-leners?**
2. **Hoeveel ex-leners hebben hun studies voltooid met een diploma?**
3. **Hoeveel ex-leners wonen en/of werken nog in Limburg?**
4. **Was het krijgen van een renteloze studielening een helpende ondersteuning?**
5. **Was het krijgen van een renteloze studielening géén helpende ondersteuning?**

Indicatorencluster vanuit het mozaïek-denken

Voor de meting binnen het Contactpunt maken we daarom gebruik van de gevonden indicatoren vanuit de Vlaamse context, aangevuld met de Limburgse woonwerksituatie. We kijken vervolgens naar het effect van de Limburgse studielening op de studies.

We vertrekken vanuit de gestelde deelvragen. We geven een rangschikking aan de gekozen indicatoren en we maken een clustering van deze indicatoren. Deze clusters brengen we onder per deelvraag.

Via deze methodiek krijgen we de samenstelling van de definitieve indicatoren in ons onderzoek.

1. *Achtergrondgegevens*

- geslacht
- leeftijd
- woonplaats
- eigen afkomst
- afkomst ouders
- thuistaal in het gezin
- vooropleiding secundair onderwijs
- vooropleiding ouders
- gezinssamenstelling tijdens studies

2. *Studiegegevens*

- plaats studie
- aantal studierichtingen
- leeftijd diploma
- niveau diploma
- studieduur

3. *Woon-werkgegevens*

- werk
- plaats werk
- plaats wonen

4. *Studielening met positief effect*

- voor studiekosten
- voor langere studieduur
- voor verdere studies
- als geruststelling
- andere voordelen

5. *Studielening geen of negatief effect*

- invloed studiekeuze
- invloed studiesysteem
- invloed studiekosten
- invloed financiële ondersteuning
- invloed problemen levensdomeinen

Door de combinatie van de indicatoren vanuit de verschillende invalshoeken hopen we een accurate vergelijking te kunnen maken met dit nieuwe onderzoek.

We vinden echter geen theoretisch model om deze clustering te verantwoorden, we gaan daarom uit van een eigen ontworpen theoretisch model: het “mozaïek-denken”.

We noemen dit “het mozaïek-denken”: net zoals stukjes glas van verschillende kleuren een nieuw geheel en een nieuw verhaal vormen, zo vormen de gekozen indicatoren uit de verschillende invalshoeken samen ook het nieuwe verhaal voor de “kwetsbare student in Limburg”.

De gekozen middelen

Voor dit onderzoek kiezen we voor een gestandaardiseerde enquête met gesloten vragen: ja/nee of meerkeuze-antwoorden met ruimte om een niet-vermelde keuze als alternatief in te vullen.

We kiezen voor een digitale bevraging waardoor binnenkomende datagegevens snel en eenduidig te verwerken zijn.

ResultatenRespons en profiel van de respondenten

In het totaal hebben 57 ex-leners de bevraging volledig ingevuld en teruggestuurd. 34 ex-leners hebben niet deelgenomen aan de bevraging. Op de scoop van 91 ex-leners bedraagt de responsgraad 63%.

31 respondenten zijn mannen, tegenover 26 vrouwen.

42 respondenten zijn jonger dan 30 jaar, 48 ex-leners zijn geboren in Limburg en 50 respondenten wonen nu in Limburg.

Voor de afkomst van de ouders buiten Vlaanderen geven 22 respondenten dit als antwoord, en voor 40 respondenten is het opleidingsniveau van hun ouders minimum secundair onderwijs of hoger.

De thuistaal van de respondenten is overwegend Nederlands (82%) of het Turks (N = 7).

Bij de start van hun studies hadden 28 respondenten een ASO-diploma tegenover 22 respondenten met een TSO-diploma. En 45 respondenten hadden dit diploma op 19 jaar of jonger.

Studieduur en diploma hoger onderwijs

Tijdens de studies woonden 42 respondenten thuis en 14 woonden alleen of samen. 43 ex-leners hebben een studieduur van 5 jaren of korter, en 36 ex-leners bleven tijdens de studie in dezelfde studierichting.

We zien een resultaat van 48 voor “behaald diploma hoger onderwijs”.

De meesten hiervan komen uit ASO- of TSO-onderwijs (25 en 18). Vrouwen halen relatief hogere slaagpercentages (88%) dan mannen (81%).

We stellen ook vast dat minstens 36 respondenten dit diploma behaalden op een leeftijd van 23 jaar of jonger.

Verder zien we dat 49 diploma's behaald zijn met een Limburgse studielening.

De relatieve slaagpercentages blijven hoog op alle opleidingsniveaus van de ouders (tussen de 80% en 94%). Enkel bij vaders met een opleidingsniveau lager onderwijs zien we bij de mannelijke respondenten een slaagpercentage van slechts 40%.

Van de 42 thuiswonende ex-leners hebben er 36 het diploma behaald. De 6 alleenstaande vrouwen hebben 100% score bij diploma behaald. Daartegenover hebben 2 van de 5 alleenwonende mannen het diploma niet behaald.

6 mannen en 3 vrouwen zijn gestopt tijdens de studies, gemiddeld op de leeftijd van 22,5 jaar.

Werk en wonen

49 respondenten hebben werk, waarbij 30 mannen en 19 vrouwen. 90% van de respondenten met diploma heeft werk.

Een opmerkelijk resultaat zien we in de groep “geen werk”: 2 op 3 zijn vrouwen mét diploma.

We hebben ook bevraagd op het vereiste niveau van diploma in het werk. Opvallend hier is dat 60% van de mannen zonder diploma wel werk heeft, waarvan 2 op 3 met werk zonder diplomavereisten.

Ook opmerkelijk is dat er in de groep van 9 “werken zonder diplomavereisten”, 5 vrouwen wel een diploma bezitten.

31% van de respondenten werkt buiten Limburg. Deze 15 respondenten geven voornamelijk redenen van werk aan.

In Limburg werken respondenten met als hoogste diploma een Master-na-Master, buiten Limburg is dit hoogste diploma een Bachelor-na-Bachelor.

Van de 50 respondenten die in Limburg wonen, hebben er 43 werk. 32 hiervan wonen én werken in Limburg, de andere 11 werken buiten Limburg.

Van de 7 respondenten die buiten Limburg wonen, hebben er 6 werk. 4 van deze groep wonen én werken buiten Limburg, de 2 anderen werken in Limburg. 5 van 7 respondenten die buiten Limburg wonen, zijn vrouwen. 4 hiervan hebben werk, evenredig verspreid over Limburg en buiten Limburg.

Zowel 14% van de respondenten die wonen in Limburg als wonen buiten Limburg, heeft geen werk.

Lening als steun

Voor 54 respondenten was de lening een hulp, met 25 vrouwen en 29 mannen. Dit significant hoog aantal van 94% hebben we nader geanalyseerd. Opmerkelijk hierin is dat 8 respondenten zonder diploma en zonder werk, de lening ook als hulp aanduiden.

Als we kijken naar de soort hulp in de studievoortgang dan krijgen we een responsgraad van 48 antwoorden.

Dat betekent concreet dat 6 respondenten wel algemeen aanduiden: “de studielening is een hulp”, maar dat zij verder geen antwoord geven op de bijkomende vragen over soorten hulp.

29 respondenten duiden aan om een langere studietijd te kunnen overbruggen, de meerderheid hiervan zijn mannen. Verder zien we een evenredige verdeling voor het studeren voor een bachelor-opleiding (21%) en om verder te studeren voor een master-opleiding (19%).

Een tweede grote aspect in het antwoordgedrag is het gebruik van de studielening tijdens de studies (N = 216 antwoorden op 54 respondenten).

Hierbij hebben dus alle respondenten in het positieve antwoordgedrag gemiddeld 4 mogelijke antwoorden aangeduid.

We geven hier een top 7 van deze antwoorden weer.

- om algemene studiekosten te betalen = 42x
- om laptop en boeken te betalen = 33x
- om verplichte materialen te betalen = 29x
- om vervoerskosten te betalen = 18x
- om de huurkosten te betalen = 17x
- om zelfstandig te kunnen studeren = 15x
- om onvoorziene uitgaven op te vangen = 14x

Eigen reacties van de respondenten

Op het einde van de bevraging konden de respondenten indien gewenst zelf nog iets toevoegen. 19 respondenten hebben eigen antwoorden als extra toevoegingen gegeven. We hebben deze antwoorden opgedeeld in betekenisvolle fragmenten en vervolgens deze fragmenten ingedeeld in categorieën.

Onderstaand geven we een top 5 van deze categorieën weer.

- de studielening is een hulp = 7x
- de studielening is gebruikt om de studies succesvol af te ronden = 6x
- de studielening is gebruikt om studies te kunnen starten = 5x
- de studielening is nodig voor toekomstige studenten = 5x
- ex-leners uiten hun dank over de studielening = 5x

Conclusies

Profiel

We kijken naar dit profiel vanuit de criteria voor studiefinanciering in het onderwijs, zoals gesteld binnen het gelijke kansenbeleid in het onderwijs (Van Petegem, 2005). We zien dan overeenkomsten in inkomstenvergelijking bij de toekenning van een studielening aan onze economisch kwetsbare respondenten.

Maar de gehanteerde maximuminkomensgrenzen voor de financiële ondersteuning ligt echter onder de Europese armoedegrens (Geeraert, 2013).

Dit wordt ook gesteld in het onderzoek "sociale ongelijkheden in het Vlaams onderwijs: 10 jaar later" van Verbergt, Cantillon & Van den Bosch uit 2009.

We zien die lage bovengrens zowel bij de dienst van Vlaamse studietoelagen (AHVOVOS, 2013) als bij het Contactpunt Limburgse Studieleningen (de bovengrens voor de studietoelage vermeerderd met 25%).

Daar waar de studietoelage eerder een absolute sociale investering is (Cantillon, 2011), zien we de Limburgse studielening wel echt als een relatieve sociale investering: het uitbetaalde bedrag vragen we na de studies terug. Het sociale aspect van deze investering is het renteloze aanbod van deze lening.

Vanuit de denkmodellen van kansarmoede pleit Bea Cantillon (en velen met haar) voor een omslag naar een participatiemaatschappij met een blijvende inzet voor gelijke kansen in de maatschappij.

Diploma

84% van onze respondenten heeft het diploma hoger onderwijs behaald, en 75% heeft een totale studieduurtijd van 5 jaren of korter.

Dit zijn opmerkelijke percentages, zeker in het licht van het onderzoek van Doumen en Nauwelaerts (2014) waarbij 70% van de studenten binnen het tijdsbestek van 5 jaren een diploma behaalde.

Dit opmerkelijk goed resultaat hadden we als onderzoekers zelf niet verwacht.

Om deze hoge scores te kunnen verklaren, moeten we eerst gaan kijken naar de behaalde diploma's bij de non-respons. Bij de non-respons van 34 ex-leners zien we bij deskresearch 18x "diploma behaald".

Die 18 behaalde diploma's hoger onderwijs geven voor ons wél een belangrijke indicatie dat de non-respons niet enkel gedaan is door ex-leners zonder diploma. We kunnen de hoge slaagpercentages dus niet verklaren vanuit de non-respons.

We hebben daarom deze scores gekruist met een aantal variabelen uit het profiel van onze respondenten, en dit dan bekeken vanuit het perspectief van de studieloopbaan.

Bij instroom stelt Devenyns (2010) dat hogescholen meer studenten uit de socio-economisch zwakkere middens aantrekken. Dit zien we ook terug bij onze ex-leners in het hoger onderwijs: 82% trekt naar de hogescholen van Limburg, tegenover 18% naar de universiteit van Limburg. We willen daarbij wel opmerken dat het opleidingsaanbod vanuit de hogescholen veel ruimer is dan vanuit de universiteit.

Bij doorstroom zien we opmerkelijke cijfers voor de totale studieduurtijd: deze bedraagt gemiddeld 4,6 jaren dat als studievoortgang bij kwetsbare studenten een opmerkelijk goed resultaat is in het licht van het globale onderzoek van Doumen en Nauwelaerts.

Bij onze kruising van behaald diploma en vooropleiding ouders zien we ook hoge slaagpercentages bij ouders met opleidingsniveau secundair onderwijs (85%) en lager onderwijs (70%).

Dit is een ander beeld dan vooropgesteld bij OESO (2014), die stelt dat in Vlaanderen jongeren in het hoger onderwijs vaker uit gezinnen komen waarvan de ouders ook hooggeschoold zijn.

We willen hier wel opmerken dat bij OESO het de gehele studentenpopulatie van 14 industrielanden betreft, terwijl ons onderzoek slechts de kwetsbare studentenpopulatie met een studielening behandelt.

Ook bij het onderzoek "determinanten van de differentiële slaagkansen in het hoger onderwijs" (Rombaut, 2006), waar voor de Universiteit Antwerpen de vooropleiding van de vader en de slaagkansen van hun studenten in kaart werden gebracht, zien we een ander beeld dan in ons onderzoek.

Enkel bij onze mannelijke respondenten met vaders met een diploma lager onderwijs behaalde 60% het diploma niet.

Enkel daar durven we voorzichtig stellen dat het opleidingsniveau lager onderwijs van de vader negatief interfereert met het slaagpercentage van mannelijke studenten.

De hoge slaagpercentages doen ons vermoeden dat de kwetsbare studenten die succesvol zijn in het secundair onderwijs, wel geneigd zijn de stap naar het hoger onderwijs te zetten. Dit zien we ook terug in de samenhang tussen vooropleiding in het secundaire en het slagen in het hoger onderwijs. 89% uit ASO en 82% uit TSO behaalt namelijk het diploma. We hebben geen zicht op de soort richting in het secundair onderwijs, we hebben enkel bevraagd op het type onderwijs (ASO, TSO, enz.).

De samenhang tussen de vooropleiding en het studiesucces, zoals beschreven in het rapport van Glorieux e.a. (2014) en zoals zichtbaar in de onderwijskiezer (studierendement), zien we wel weerspiegeld in de resultaten zoals in ons onderzoek verkregen.

Ook in de kruising met de leefsituatie zien we dat 75% van de respondenten die thuis woonden, hun diploma behaalden. Opmerkelijk hier is dat alleenstaande vrouwen (N=6) met of zonder kinderen allemaal (100%) het diploma behaalden.

Over het algemeen heeft 81% van de mannen en 88% van de vrouwen het diploma behaald. Ook dit (kleine) verschil in resultaat zien we bevestigd vanuit verschillende onderzoeken naar studiesucces vanuit het geslacht van studenten, waar wordt gesteld dat vrouwen betere slaagcijfers halen dan mannen (Glorieux 2014, Rombaut 2006, Doumen & Nauwelaerts 2014).

Werk en wonen

We vinden een heel hoge samenhang tussen werk en een behaald diploma, wel zien we dat 60% van de mannen zonder diploma werk heeft.

Opmerkelijk vinden we ook dat de respondenten die wel een diploma hebben behaald en geen werk hebben, allemaal vrouwen zijn.

We vermoeden dat bovenstaande opvallende verschillen in werkpatronen tussen mannen en vrouwen ook maatschappelijk-cultureel bepaald worden. Mannen zien zichzelf vaak toch nog als belangrijke kostwinnaar voor het gezin, terwijl vrouwen ook met een diploma toch eerder geneigd zijn om thuis voor het gezin te zorgen, al dan niet met tijdelijke opschorting van werk. Deze verklaringen worden onder meer gestaafd door de resultaten in de laatste schoolverlatersstudie van de VDAB (2015) en in de jaarcijfers van Werk en Sociale Economie (2014).

We hebben de vraag naar plaats van werken en wonen mee opgenomen in ons onderzoek om de braindrain van onze ex-leners proberen te detecteren. Want volgens econoom Eric Buyst van de KU Leuven (Herbots, 2013) blijven Limburgers buiten de provincie wonen als ze buiten de provincie werk hebben. In 2010 bedroeg de braindrain van Limburgse hogeropgeleiden ruim 25%.

We zien in onze resultaten een effectieve braindrain van 31% bij onze respondenten. De mate van braindrain bij onze ex-leners ligt daarmee nog hoger dan in de presentatie van de econoom Buyst. We hebben ook bevraagd op de reden van werken buiten Limburg, en dan zien we dat 80% van de redenen voor werken buiten Limburg werk-gerelateerd is.

Verder wilden we te weten komen of de plaats van werken ook samenhangt met de plaats van wonen.

We zien echter geen duidelijke samenhang tussen plaats van wonen en plaats van werken. We kunnen alleen de hoge mate van braindrain vaststellen en verklaren vanuit jobredenen.

Lening als steun

Voor 95% van de respondenten was de studielening een hulp.

Dit zeer hoog percentage kan sociaal-wenselijk antwoordgedrag zijn vanuit de respondenten.

We moeten dus het antwoordgedrag van de respondenten kunnen gaan verklaren vanuit verdere analyse.

We hebben daarom de variabelen “soort hulp van de studielening”, “het behalen van het diploma” en “het hebben van werk” verder gekruist. Hier zien we geen logische samenhang tussen enerzijds “het hebben van diploma” of “het hebben van werk” en anderzijds “de lening als hulp”, want ook respondenten zonder diploma (N = 9) of zonder werk (N = 8) hebben de lening als hulp aangeduid.

We zien in de analyse van het antwoordgedrag wel een logische samenhang tussen het antwoord van de “studielening als hulp”, de soorten hulp en het gebruik van de lening tijdens de studies.

Dit doet ons sterk vermoeden dat het hoge percentage van 97 niet louter sociaal-wenselijk antwoordgedrag is, maar dat de studielening door een zeer groot deel van de ex-leners écht als hulp beschouwd werd.

Deze hulp is dan ook gespecificeerd in het ondervangen van een langere studieduur en het kunnen verder studeren voor bachelor of masterstudies, en in het kunnen bekostigen van algemene en specifieke studiekosten.

Kijken we vanuit de invalshoek van maatschappelijke kwetsbaarheid (Vettenburg, 1989) naar de antwoorden, dan zouden we kunnen stellen dat door het aangaan van een lening de kwetsbare student juist kan “profiteren van het positieve aanbod van maatschappelijke instellingen”. Want in het ontdekken van andere voordelen (N = 59 keuzes door 54 respondenten) geeft 1 op 2 respondenten aan dat deze voordelen te maken hebben met de studietoelage en 41% ontdekt de sociale dienst van de eigen onderwijsinstelling.

Het Contactpunt wordt dan ervaren als een positieve confrontatie met de openbare instelling "het provinciebestuur". Hier zien we een kleine tegenindicatie voor het JOP-onderzoek (Vandewalle ea, 2013) bij maatschappelijk kwetsbare jongeren, waar juist de negatieve confrontaties met de maatschappelijke instellingen naar boven komen.

Eigen reacties van de respondenten

Als we inzoomen op de eigen reacties van de respondenten, dan zien we "het inlossen van schuld" voor een aantal ex-leners verder gaan dan louter het inlossen van een financiële schuld.

Een hele interessante verklaring over deze relationele ethiek vinden we terug in het systeemdenken van Nagy, waarbij de balans van geven en nemen in relaties een ethische dimensie aan zich vormt (Onderwaater, 2003).

De basis is eenvoudig: als professional verwerven wij in de relatie een verdiende loyaliteit naar onze kwetsbare studenten. Door dit geven is de balans in de relatie in onevenwicht. Het terugbetalen van de financiële schuld door de ex-leners brengt deze balans meer in evenwicht.

Maar binnen het Contactpunt doen we echter ook aan ondersteuning en doorverwijzing, omdat we onszelf in ons werk tijdens de gesprekken beschouwen als bruggenbouwer zoals Vanhove (2007) dit bedoeld heeft.

Wij beschouwen de reacties van de respondenten dan ook als het mogelijk terugbetalen van deze niet-financiële schuld, waardoor de balans in de relatie voor de respondenten nog meer in evenwicht geraakt. De eigen antwoorden tonen echter, samen met het hoge slaagpercentage en het hoge percentage voor werk, meer dan wat dan ook de ondersteunende meerwaarde aan van de studielening tijdens de studies.

Deze resultaten bevestigen de bevindingen in het OESO-rapport (2014) dat niet de hoogte van het inschrijvingsgeld, maar wel de hoogte van de financiële toelage bepalend is voor al dan niet succesvolle participatie in het hoger onderwijs in verschillende industrielanden.

Eindconclusie

De hoofdonderzoeksvraag die wij ons stelden voor aanvang van de bevraging was:

"welk effect heeft het krijgen van een renteloze studielening op de studievoortgang van ex-leners met studies in Limburg tussen september 2007 en juni 2014?"

Vanuit de eigen reacties van de respondenten en vanuit de voorgaande conclusies durven we stellen:

"het krijgen van een studielening heeft financieel - ondersteunende meerwaarde op de positieve studievoortgang van ex-leners met studies in Limburg tussen september 2007 en juni 2014."

Want we zien de meerwaarde in de resultaten voor:

- het behalen van het diploma Hoger Onderwijs;
- het opvangen van een langere studieperiode;
- het betalen van verplichte en bijkomende studiekosten;
- het mee-toegankelijk maken van andere ondersteunende maatregelen voor kwetsbare studenten.

De 19 reacties van de respondenten onderstrepen deze meerwaarde.

Discussie

Wat we niet konden meten

We krijgen geen duidelijk beeld over het aantal student-leefloners in ons onderzoek. We zien in onze vragenlijst dat hier geen duidelijke vraagstelling over gedaan is. Om tot effectieve vergelijkingen te kunnen komen met de cijfers van student-leefloners van de federale dienst POD-Maatschappelijke Integratie, hadden we dit beter wel gedaan.

Ook de reden van stoppen met studies komt in ons onderzoek veel minder duidelijk naar voren dan we gehoopt hadden (N = 7).

We krijgen enkel zicht op het fout tellen van studiepunten en punten leerkrediet (N = 4).

Verder krijgen we geen antwoord vanuit de opgegeven indicatoren van de multi-complexe problematiek van armoede, ook wel de armoederoos van Duncan en Brooks-Gunn genoemd.

We vermoeden dat we de vraagstelling hieromtrent verkeerd geplaatst hebben: we hebben deze indicatoren enkel bevraagd bij de respondenten die gestopt zijn met de studies (N = 9), waarbij de antwoorden op deze indicatoren ook niet verplicht waren (N=3). Deze aantallen zijn te minimaal om hierop onderbouwde verklaringen te kunnen geven.

Binnen het Contactpunt willen we toch proberen blijvend aandacht te besteden aan deze indicatoren.

In het kader van het preventief detecteren hebben we deze indicatoren in een risicoanalyse-document gegoten. Deze risico-analyse is gebaseerd op het preventiemodel van Bakker (Bartelink, 1998). We hopen met dit document tijdens het gesprek met de student-lener mogelijke risicofactoren te kunnen detecteren.

Het waarom van vervolgonderzoeken

Dit onderzoek is opgezet vanuit de scoop van 91 ex-leners bij het provinciebestuur van Limburg. We hebben enkel bevraagd bij ex-leners met studies in Limburg tot juni 2014. Dit betekent dat een grote groep van afgestudeerden (studies buiten Limburg, periodes voor 2007 en na 2014) niet mee opgenomen is.

We zeggen een grote groep, want we spreken concreet over meer dan 670 ex-leners vanaf 1978 (dat we bij deskresearch terugvinden in de archieven).

Om het beeld over de ex-studenten met een Limburgse studielening zo accuraat mogelijk te krijgen, lijkt ons inzien dit bijkomend onderzoek aangewezen.

We doen dit dan vanuit dezelfde opzet, met dezelfde methodiek en gebruikmakend van dezelfde vragenlijst als in het huidige onderzoek, zodat we ook effectief kunnen vergelijken met de huidige resultaten.

Willen we echter de kwetsbare student in Limburg écht goed in beeld krijgen, dan zouden we best -samen met de sociale diensten van de hoger onderwijsinstellingen- een grootschalig onderzoek opzetten naar het effect van alle vormen van ondersteunende maatregelen voor deze studenten.

Om tot een totaalconcept voor dit onderzoek te komen gaan we dan concreet samenzitten:

- met het Steunpunt Onderwijs en het Steunpunt Sociale Planning van het provinciebestuur Limburg;
- met de sociale diensten van het hoger onderwijs;
- en met de onderzoekscellen van het hoger onderwijs (PXL-Research, UC Leuven-Limburg Quadri en O³ van UHasselt).

Deze denkpiste voor onderzoek gaat verder dan enkel voor kwetsbare studenten met een Limburgse studielening. Dit voorstel van tweede onderzoek brengt een andere opzet en uitvoering met zich mee, maar kan wel als bijkomend onderzoek dienen voor de diepte-analyse van het Limburgs onderwijs zoals uitgevoerd in het najaar van 2015 in opdracht van de gouverneur van het provinciebestuur. We kunnen dan gaan naar een masterplan voor Limburg. Of zoals minister Crevits (Casagrande, 2015) het eerder verwoordde: **“het initiatief moet van de Limburgers zelf komen”**.

Het Contactpunt en het masterplan

De resultaten uit de verkregen antwoorden van de respondenten sterken ons meer dan ooit in de overtuiging om het Contactpunt in coördinatie en in werking verder te vrijwaren en te professionaliseren. Dit hopen we te gaan doen door de presentatie van het onderzoeksrapport zowel binnen het provinciebestuur van Limburg als op andere bestuursniveaus, waarmee de meerwaarde van de studielening wel effectief kan aangetoond worden.

Want we zien de meerwaarde in de resultaten voor:

- het behalen van het diploma Hoger Onderwijs;
- het opvangen van een langere studieperiode;
- het betalen van verplichte en bijkomende studiekosten;
- het mee-toegankelijk maken van andere ondersteunende maatregelen voor kwetsbare studenten.

Ook sluiten we ons aan bij de aanbevelingen van Cantillon uit het onderzoek van "student in de 21ste eeuw" (2006). Zij pleit in dit onderzoek voor verdere inzet op de versterking van de individuele verantwoordelijkheid (door een verhoging van de inschrijvingsgelden) en op een groter gewicht van terugvorderbare leningen. En dit zonder het streng selectief systeem gebaseerd op de inkomensgrenzen onder de Europese armoedegrens.

In dat licht zouden we de werking van de studielening kunnen gaan verbreden en verdiepen.

Maar bovenal willen we gaan voor de uitbouw van een masterplan voor kwetsbare gezinnen met studenten in Limburg, vanuit de nieuwe onderzoeken en vanuit een brede consensus met de hoger onderwijsinstellingen. We kunnen dan algemene informatie verstrekken voor álle studenten en hun ouders, over "studeren in Limburg", en specifieke ondersteuning gaan bieden aan kwetsbare studenten.

Deze ondersteuning zien we dan in:

1. de doorstroom vanuit het secundair onderwijs, met expliciete aandacht voor de kwetsbare studenten en de HBO5-structuur (Crevits maakte in oktober 2015 zelf nog allusie op de HBO5 door te wijzen op bestaande schrijnende toestanden (VLOHRA, 2015));
2. de uitbreiding van de doelgroep voor een studielening naar andere soorten onderwijs zoals Syntra en het volwassenenonderwijs;

3. de ondersteuning bij de aanvraag voor de Vlaamse studietoelages -want deze regionale ondersteuning is recent sterk afgebouwd vanuit Vlaanderen-;

4. de uitbreiding naar andere vormen van ondersteuning voor de kwetsbare studenten in het hoger onderwijs.

We beseffen terdege dat de initiële opdracht hiervoor bij het hoger onderwijs ligt, maar gezien de achterstelling in Limburg op meerdere terreinen (geschooldheid, tewerkstelling, kinderarmoede) kan dit masterplan voor de kwetsbare student zorgen voor meer coherente aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt.

Want aanbevelingen in een goed onderzoek (zoals van Cantillon) verdienen het om gebruikt te worden als basis voor duurzame innovatie, en dit met een hoge return of investment voor student en staat. En makers en uitvoerders van beleid op alle niveaus hebben die slagkracht, samen.

Want alleen samen kunnen we vanuit het mozaïek-denken komen tot écht het verschil maken. Alleen samen kunnen we het verhaal van de kwetsbare student in Limburg ondersteunend mee vorm geven; de kwetsbare student die op ons in ons beroepsleven een onvoorwaardelijk appèl blijft doen.

Literatuurlijst

1. Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen. (2013). *Activiteitenverslag AHOVOS 2012*. Brussel: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.
2. Bartelink, R., & Sangidi, N. (1998). Preventie als taakaspect van de SPH. In S., De Roos, R., Bartelink, M., Van Dinther, N., Sangidi, & J. Terpstra, *Preventie in de sociaal-pedagogische hulpverlening, toepassingen en achtergronden* (pp 41-71). Bissum: Coutinho.
3. Casagrande, L. (2 mei 2015). Hilde Crevits over de zorgwekkende toestand van het Limburgse onderwijs: het initiatief moet van de Limburgers komen. *Het Belang van LimburgPlus*. p. 2.

4. Cantillon, B., Verbist, G., & Segal, I. (2006). *Student in de 21ste eeuw: studiefinanciering in het hoger Onderwijs in Vlaanderen*. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
5. Cantillon, B. (2011). The paradox of the Social Investment State: Growth, Employment and Poverty in the Lisbon era. *Journal of European Social Policy*, 21, 432-449. doi: 10.1177/0958929711418856
6. Devenyns, F. (2010). *Vooruitblik bij 15 jaar studentenvoorzieningen hogescholen*. Toespraak op STUVO-feest 29 april 2010.
7. Doumen, S., & Nauwelaerts, E. (2014). *Cruciale studentfactoren voor studiesucces in het hoger onderwijs: Literatuurstudie op basis van meta-analyses*. Hasselt: Universiteit Hasselt.
8. Duncan, G., & Brooks-Gunn, J. (1997). The effects of poverty on children [Abstract]. *The future of children*, 7 (2), 55-71.
9. Geeraert, G. (2013). De formules van arm: drie manieren om armoede te meten. *Weliswaar*, 111, 22-23. Brussel: Vlaamse overheid – Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
10. Glorieux, I., Laurijssen, I., & Sobczyk, O. (2014). *De instroom in het hoger onderwijs van Vlaanderen: een beschrijving van de huidige instroompopulatie en een analyse van de overgang van secundair onderwijs naar hoger onderwijs (SSL/2013.16/4.1.2)*. Leuven: Steunpunt SSL.
11. Herbots, K. (16 januari 2013). Het verdriet van Limburg: provincie heeft meer problemen dan Ford alleen. *De Morgen*, p. 4.
12. OECD (2014). *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*. Geraadpleegd via <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en>
13. Onderwaater, A. (2003). *De theorie van Nagy: de onverbreekelijke band tussen ouders en kinderen*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
14. POD Maatschappelijke integratie. (2014). *Statistisch rapport: nummer 9 - oktober 2014*. Brussel: POD Maatschappelijke integratie.
15. Rombaut, K. (2006). *Determinanten van differentiële slaagkansen in het hoger onderwijs*. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
16. VDAB Studiedienst. (2015). *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen: 28ste studie – editie 2015*. Brussel: VDAB Studiedienst.
17. Vanderdeelen, L; & Van Der Donckt, H. (2013). *Door kwetsbare studenten geraakt. Mogelijkheden zien, grenzen verleggen. Zorgbeleid: concrete casussen*. Waregem: Verpleegkunde Aleydis.
18. Van de Walle, T., Bradt, L., & Bouverne-De Bie, M. (2013). *Meer dan een technische uitdaging: het in beeld brengen van maatschappelijke kwetsbaarheid in het JOP-onderzoek* [Ad hoc onderzoeksnota]. Gent : Vakgroep Sociale Agogiek Universiteit Gent.
19. Van Hove, V. (2007). *De begeleider als bruggebouwer: een basiswerk voor iedereen die begaan is met de kwaliteit van bestaan van mensen met een beperking*. Sint-Amandsberg: WIEV.
20. Van Petegem, P., Verhoeven, J., Buvens, I. & Vanhoof, J. (2005). *Zelfevaluatie en beleidseffectiviteit in Vlaamse scholen: het gelijke onderwijskansenbeleid als casus*. Gent: Academia Press.
21. Verbergt, G., Cantillon, B., & Van den Bosch, K. (2009). *Sociale ongelijkheden in het Vlaamse onderwijs: tien jaar later*. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
22. Vettenburg, N. (1989). Jeugd en maatschappelijke kwetsbaarheid. In J. Hazekamp, e.a. (1989). *Jeugd in bijzondere situaties*. Hasselt: Provinciebestuur Limburg.
23. VLHORA (27 oktober 2015). *Ontmoetingsdag HBO5 in het Vlaamse parlement: bouwen aan HBO5*. Geraadpleegd op 10 januari 2016, <http://www.vlaamsehogescholenraad.be/benl/newsletter/177/VLHORA-nieuwsbrief-november.html>
24. Steunpunt Werk en Sociale Economie. (2014). *Aandeel deeltijdarbeid bij werkende jongeren (15-24 jaar) en bij de totale werkende bevolking (15-64 jaar) naar geslacht (Gewesten, België, EU; 1983-2014)*. Geraadpleegd op 10 januari 2016, <http://www.steunpuntwse.be/node/2903>